

УДК 376.4

А.Т.Арбабаева¹, Заркенова Л.С.², Алишинбаева С.Ж³

п. э.м., аға оқытушы, arbabaeva78@mail.ru

п. э.м., аға оқытушы, l jazzka@mail.ru

п. э.м., аға оқытушы, akbota_66@bk.ru

Е.А.Букетова атындағы Дефектология кафедрасының оқытушылары

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ ЖАЛПЫ СӨЙЛЕУ ТІЛІ ДАМЫМАҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ДЫБЫСТЫҚ АЙТЫЛУЫНЫҢ БҰЗЫЛУЫН ТҮЗЕТУ ПРОЦЕСІНДЕ НЕЙРОПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖАТТЫҒУЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Мақалада нейропсихология – мидың жергілікті зақымдануы негізінде психикалық процестердің ми механизмдерін зерттейтін психология ғылымының саласы туралы және баланың миының пластикалық сияқты артықшылығын пайдалану түзету жұмысының тікелей және айналып өту әдістерін қолдануға арналған түзету жұмыстары туралы айтылған. Нейропсихологиялық түзету - бұл бұзылған ми функцияларын қайта құрылымдауға және баланың ары қарай өз бетінше үйреніп, оның мінез-құлқын бақылай алатын компенсаторлық құралдарды жасауға бағытталған арнайы психологиялық әдістер кешені. Нейро-коррекциялық ойындар мен жаттығуларды ерте балалық шақтан жеке және топтық жұмыста, тек балалармен ғана емес, ересектермен де қолдануға болады. Нейропсихологиялық тәсіл қозғалыс арқылы баланың психикалық процестерінің ауытқуын (зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу және т.б.), эмоционалды-еріктік саласын түзетуді қамтиды.

Кілтті сөздер: нейрокоррекция, логоритмика, артикуляциялық жаттығулар, фонетикалық ырғақ, психикалық процесс, графикалық-артикуляциялық.

А.Т.Арбабаева¹, Заркенова Л.С.², Алишинбаева С.Ж³

¹м.п.н., старший преподаватель, arbabaeva78@mail.ru

²м.п.н., старший преподаватель, l jazzka@mail.ru

³м.п.н., старший преподаватель, akbota_66@bk.ru

кафедра дефектологии КарГУ им. Е.А. Букетова

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ УПРАЖНЕНИЕ ПРИ НАРУШЕНИЙ ЗВУКОПРОИЗНОШЕНИЙ С ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ОБЩИМ НЕДОРОЗВИТИЕМ РЕЧИ

Аннотация

Статья посвящена нейропсихологии – разделу психологии, изучающему мозговые механизмы психических процессов на основе локальных поражений головного мозга, также применение прямой и обходной коррекционной работы для использования пластичность головного мозга ребенка. Нейропсихологическая коррекция представляет собой комплекс специальных психологических методов, направленных на перестройку нарушенной функции головного мозга и создание компенсаторных средств, позволяющих ребенку в дальнейшем учиться и управлять своим поведением. Нейрокоррекционные игры и упражнения можно использовать с раннего детства в индивидуальной и групповой работе не только с детьми, но и со взрослыми. Нейропсихологический подход предполагает коррекцию отклонений психических процессов ребенка (внимания, памяти, мышления, речи и др.), эмоционально-волевой сферы посредством движения.

Ключевые слова: нейрокоррекция, логоритмика, артикуляционные упражнения, фонетический ритм, психический процесс, графо-артикуляционный.

A.T.Arbabaeva¹, L.S. Zarkenova², S.Zh Alshinbaeva³
m.p.n., senior lecturer, arbabaeva78@mail.ru.
m.p.n., senior lecturer, ljazzka@mail.ru
m.p.n., senior lecturer, akbota_66@bk.ru
Karaganda, Kazakhstan

THE USE OF NEUROPSYCHOLOGICAL EXERCISES FOR SPEECH DISTURBANCES WITH PRESCHOOL CHILDREN WITH GENERAL SPEECH IMPERIOR DEVELOPMENT

Abstract

The article is devoted to neuropsychology – a branch of psychology that studies the brain mechanisms of mental processes based on local brain lesions, as well as the use of direct and bypass corrective work to use the plasticity of the child's brain. Neuropsychological correction is a complex of special psychological methods aimed at restructuring the impaired function of the brain and creating compensatory means that allow the child to learn and control his behavior in the future. Neurocorrective games and exercises can be used from early childhood in individual and group work not only with children, but also with adults.

The neuropsychological approach involves the correction of deviations in the child's mental processes (attention, memory, thinking, speech, etc.), the emotional-volitional sphere through movement.

Keywords: neurocorrection, logarithmics, articulation exercises, phonetic rhythm, mental process, grapho-articulation.

Сөйлеуді дамытудың бұзылуы баланың жоғары психикалық белсенділігін қалыптастырудағы ең жиі кездесетін және ауыр ауытқулардың бірі болып табылады, яғни. психикалық дизонтогенездің түрі.

Сөйлеудің дамуы жалпы психикалық дамумен тікелей байланысты болғандықтан, абалада психовербальды дамудың аралас бұзылыстары жиі кездеседі, бірақ олар оқшауланып әрекет ете алады.

Сөйлеуі мен жазуы бұзылған балалардың саны жыл сайын артып келеді

Қазіргі уақытта сөйлеу дамуының бұзылуы әрқашан барлық басқа психикалық функциялардың бұзылуымен байланысты деп саналады.

Сондықтан дәстүрлі әдістер мен тәсілдер жеткіліксіз болып, дыбыстың айтылуын түзетуге әсер етудің жаңа жолдарын іздестіру қажет, оның ішінде нейропсихологиялық әдістер де бар.

Нейропсихология – мидың жергілікті зақымдануы негізінде психикалық процестердің ми механизмдерін зерттейтін психология ғылымының саласы.

Баланың миының пластикалық сияқты артықшылығын пайдалану түзету жұмысының тікелей және айналып өту әдістерін қолдануға арналған.

Нейропсихологиялық тәсіл қозғалыс арқылы баланың психикалық процестерінің ауытқуын (зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу және т.б.), эмоционалды-еріктік саласын түзетуді қамтиды.[2]

Балалар мен ересектердің ақыл-ой әрекетінің бас миында ұйымдастырылуы бірдей емес, айырмашылықтардың негізгі себебі – ересектерде жергілікті болатын функциялар балаларда ұзақ уақыт бойы мида интегративті түрде көрсетіледі.

Баланың миының пластикалық сияқты артықшылығын пайдалану түзету жұмысының тікелей және айналып өту әдістерін қолдануға арналған. Тікелей әдістер дидактика бойынша құрастырылған және жалпы педагогикада қолданылатын әдістермен сәйкес келеді. Айналып өту әдістері зақымдалған буын функциясын орындау алгоритмінен уақытша алып тастаудан және табиғи дамуға қатыспайтын немесе қосымша болып табылатын қатарларды

(талдаушылар мен модальділер) іске қосамыз, табиғи даму кезінде іске қосылмайды немесе қосымша функция болып табылады

Нейропсихологиялық түзету - бұл бұзылған ми функцияларын қайта құрылымдауға және баланың ары қарай өз бетінше үйреніп, оның мінез-құлқын бақылай алатын компенсаторлық құралдарды жасауға бағытталған арнайы психологиялық әдістер кешені.

Нейрокоррекциялық ойындар мен жаттығуларды ерте балалық шақтан жеке және топтық жұмыста, тек балалармен ғана емес, ересектермен де қолдануға болады. [1]

Нейрокоррекция ойын сабақтары, қозғалыс жаттығуларының кешені (сенсорлық-моторлы түзету), тыныс алу жаттығулары, сөйлеу мен артикуляцияны дамытуға арналған жаттығулар түрінде жүзеге асырылуы мүмкін.

Логопедиялық сабақтың құрылымында келесі жаттығуларды қолдануға болады:

тыныс алу жаттығулары;

- артикуляциялық жаттығулар кешені;
- биоэнергетика элементтері
- саусақ ойындары;
- саусақтардың, қолдардың, соның ішінде су-джок техникасының өздігінен массажы;
- окуломоторлы жаттығулар;
- кинезиологиялық жаттығулар (соның ішінде көлденең қозғалыстар);
- релаксация жаттығулары;
- логоритмика және фонетикалық ырғақ элементтері, сөйлеу-моторлық ырғақтар;
- жарты шараралық өзара әрекеттесуді дамытуға арналған жаттығулар. [4]

Тыныс алу жаттығулары дыбыстың дұрыс айтылуын қалыптастырудың негізі болып табылады. Тыныс алу жаттығулары әсіресе зейін тапшылығы гиперактивтілігінің бұзылуымен асқынған балалармен жұмыс істеуде тиімді.

Мәселен, мысалы, сол жақ танау арқылы тыныс алу мидың оң жарты шарының жұмысын белсендіреді, тыныштық пен релаксацияға ықпал етеді. Тек оң жақ танау арқылы тыныс алу мидың сол жарты шарының жұмысын белсендіреді, ол зейіннің жоғары шоғырлануын және психикалық стрессті қажет етеді (мысалы, сауаттылық) - оң арқылы.

Баланың миының пластикалық сияқты артықшылығын пайдалану түзету жұмысының тікелей және айналып өту әдістерін қолдануға арналған. Тікелей әдістер дидактика бойынша құрастырылған және жалпы педагогикада қолданылатын әдістермен сәйкес келеді. Айналып өту әдістері әсер ететін буынның функциясын жүзеге асыру алгоритмінен уақытша алып тастаудан және табиғи дамуға қатыспайтын немесе қосымша болып табылатын сілтемелерді (талдағыштар мен модальділерді) тартудан тұрады.

Нақты ми құрылымдарын және, демек, ассоциативті байланыстарды таңдауда, Л.С.Выготский жақын және алыс даму аймақтары туралы пікірі, сондай-ақ озық дамудың маңыздылығын ескеру керек.

Осылайша, балаларды түзете оқыту барысында мыналар қатысады, функционалдық рөлдері бойынша ең жақын ми аймақтары және сәйкесінше жақын ассоциативті байланыстар.[3]

Биоэнергопластика көмегімен артикуляциялық жаттығулар:Статикалық жаттығулар

Жаттығулардың мақсаты артикуляциялық қозғалыстардың дәлдігіне, анықтығына, тегістігіне және тұрақтылығына тәрбиелеу, қол қозғалысының координациясын, саусақтардың ұсақ моторикасын дамыту, баланың интеллектуалдық белсенділігін белсендіру, есте сақтау, ерікті зейін, көру қабілетін дамыту. және есту арқылы қабылдау, жарты шараралық өзара байланыс, ауызша нұсқаулар бойынша әрекет ету қабілетін қалыптастыру. Артикуляциялық моториканы дамытуға арналған жаттығулар жүйесі статикалық жаттығуларды да, сөйлеу қимылдарының динамикалық үйлестіруін дамытуға бағытталған жаттығуларды да қамтуы керек: Статикалық: «құймақ (шпатель)», «кесе», «ие», «мысық ашулы», «түтік». Динамикалық: «Сағат», «Жылқы», «Саңырауқұлақ», «Әткеншек», «Дәмді джем», «Суретші», «Катушка».

Артикуляциялық аппарат мүшелерін дамытуға арналған артикуляциялық жаттығулардан басқа, логопедиялық тәжірибеде тыныс алу жаттығулары қолданылады, бұл мақсатты ауа ағынының дамуына мүмкіндік береді.

- «Сағат». Тілді жіңішкертіп ұстап оңға, солға жайлап қозғау керек. Осылай санап отырып 15-20 рет қайталау керек.

- «Тәтті тосап». Жалпақ тілді шығарып жоғарғы ерінді жалап, тілді ауыз қуысына тереңірек апару. /15 рет қайталау/.

- «Сылақшы». Ауызды кең ашып тұрып тілдің ұшын жоғарғы таңдайға тигізіп алға артқа қозғалту. /10 рет қайталау/.

- «Тоқылдақ». Ауызды кең ашып тілдің ұшымен жоғарғы альвеолаға немесе таңдайға жиі-жиі соғылғандай қимыл жасау керек.

- «Ат шауып келеді». Ауызды кең ашып тілді таңдайға жапсыру- айыру немесе таңдай қағу.[2]

– Бас миының жартылай шараралық өзара әрекеттесуді дамытуға арналған ойындар.

Бас миының жұмысы жүйке талшықтары жүйесімен өзара тығыз байланысқан оның екі жарты шарының үйлестірілген қызметінен тұрады. бас миының жұмысының кординациясы және толыққанды жұмысы жартышараралық өзара әрекеттесе жұмыс жасаумен және бірінен екіншісіне ақпарат беріліп отырудың арқасында қамтамасыз етіліп отырады. Жартышараралық әрекетті арнайы жүйелі кинезиологиялық жаттығулармен дамытуға мүмкіндік бар.

Баланың миына кез келген қозғалыс жартышаралық, бас миының бөлімдерінің байланысын іске асыратын нейрондардың қалыптасуына септігін тигізеді. Стреске төзімділікті, ақыл-ой белсенділігін арттырады, есте сақтауды, зейінді, сөйлеуді жақсартады. Оқу мен жазуды үйренуді жеңілдетеді.

Невропатологтардың соңғы деректеріне сәйкес, табысты оқу үшін емдеу емес, оқыту (көремін, естимін, сезінемін).

1. Саусақтар арқылы кезекпен саусақтарды мүмкіндігінше жылдам өтіңіз сұрыптаңыз, сақинаны үлкен саусақпен содан кейін келесі саусақтарды байланыстырып. Тест түзу және кері кезекпен орындалады. Жаттығу барысында әр қолмен жеке жасалады, содан соң бірге

2. «Симметриялық сызбалар немесе екі қолмен сурет салу» Баланың екі қолына маркерлерді беріңіз және баланы екі қолмен симметриялы сызбаларды сызуға шақырыңыз. Қолдар суретті бір уақытта айналдыруы маңызды (егер қолдардың бірі тоқтап қалса, осы сәтті бақылау керек және оң және сол қолдармен бірге сызбаны жалғастыру керек).

Әдістемелік тұрғыдан жұмыс барысында бала бір уақытта суретті, үлкен, көзге түсетін баспа әріптермен жазылған сөзді көріп, мұғалімнің оны қалай айтатынын еститіндей құрылымдалған. Суреттерде және сөздерде баланның жасына сай болу керек. Жасы кіші балаларға шынайы суреттер, ересектеу балаларға стилизация элементтерімен көрсетілім жасау керек.

Сөздің әр түрлі модальділікте бір мезгілде (параллельді) «ойнауы» мидың сәйкес аймақтарын белсендіреді және олардың арасындағы қажетті байланыстарды тікелей емес (бұрын айтылғандай), айналмалы түрде дамытуға ықпал етеді.

Сурет екі жарты шардың желке аймақтарының жұмысын ынталандырады, ал оны түсіну екі жақтағы фронтальды самай бөліктерін ынталандырады. Сөздің графикалық (әріптік кескіні) негізінен екі жарты шардың желке аймақтарын белсендіреді.[2]

Есту сол және жартылай оң жақ аймақтармен өңделеді.

Ассоциативті байланыстардың қалыптасуының нейропсихологиялық көрінісі суретте көрінетін визуалды кескін және сөздің графикалық бейнесі мидың екі жарты шарының - желке аймақтарының, сондай-ақ маңдай бөліктерінің белсендірілуін ынталандырады деп айтуға мүмкіндік береді, ол көргенді түсінуді қамтамасыз етеді. Баланың сөйлеуге деген қажеттілігі физиологиялық тұрғыдан анықталған қалыпты сөйлеу дамуы кезіндегідей естігенінен емес, бірақ көрген (оқылған) сөздер артикуляциялық қимылдарға мүмкіндік береді. Оптикалық-артикуляциялық, дәлірек айтқанда, графикалық-артикуляциялық ассоциациялар туындайды.

Графикалық-артикуляциялық бірлестіктерге сөйлеу әрекетіне енетін есту мүшелері қосылады. Артикуляциялық актілер бірте-бірте нормативтік есту және сөйлеуді қолдау үрдісіне «өтеді».

Осылайша, дыбыстың айтылуын түзетуде нейрпсихологиялық технологияларды қолдану психо-сөйлеу бұзылыстарын сәтті жеңу үшін негіз құруға ықпал етеді және логопедтерге өз жұмысын тиімдірек жүргізуге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Выготский Л. С. История развития высших психических функций. М., ПСС. Т.3, 1986.*
2. *Визель Т.Г. Основы нейрпсихологии: учеб. для студентов вузов Т.Г. Визель. – М.: АСТАстрель Транзиткнига, 2005.- 384,(16)с.- (Высшая школа).*
3. *Лурия А.Р., Цветкова Л.С. Нейрпсихология и проблемы обучения в общеобразовательной школе. – Москва Воронеж, 1999 г.*
4. *Волкова Л.С. Логопедия. – М.: Владос, 2009.*

УДК 376.42

А.К.Рсалдинова¹, А.А.Төлеубаева²

¹ғылыми жетекшісі, психология ғылымдарының кандидаты, доцент

²7M01906-Арнайы педагогика: Инклюзивті білім беру мамандығының 1 курс магистранты, aiutapovna@mail.ru,

^{1,2}Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қаласы, Қазақстан

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ЛОГОПЕД ПЕН МҰҒАЛІМДЕРДІҢ БІРЛІКТЕ ЖҰМЫС ЖАСАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада инклюзивті білім берудегі ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды оқытуда логопед жұмысына шолу жасалған. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың дағдыларына, қажеттіліктері мен қабілеттеріне бейімделген жалпы білім беру бағдарламалары, формалары, оқыту және тәрбие әдістері қарастырылған. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен топтық жұмыс жүргізудегі ережелер келтірілген. Логопед пен педагогтардың бірлесіп жұмыс істеуінің тиімділігі көрсетілген.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, логопед, ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар, топтық жұмыс.

А.К.Рсалдинова¹, А.А. Төлеубаева²

¹научный руководитель, кандидат психологических наук, доцент

²7M01906– магистрант 1 курса специальности -Специальная педагогика: Инклюзивное образование, aiutapovna@mail.ru,

^{1,2}КазНПУ имени Абая, город Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ КОМАНДНОЙ РАБОТЫ ЛОГОПЕДА И ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В статье представлен обзор работы логопеда в обучении детей с особыми образовательными потребностями в инклюзивном образовании. Предусмотрены общеобразовательные программы, формы, методы обучения и воспитания, адаптированные к навыкам, потребностям и способностям детей с особыми образовательными потребностями.